07/07/2019

Πώς ο τάφος του Μ. Αλεξάνδρου συνδέεται με τον Όσιο Σισώη

/ Ορθόδοξες Προβολές

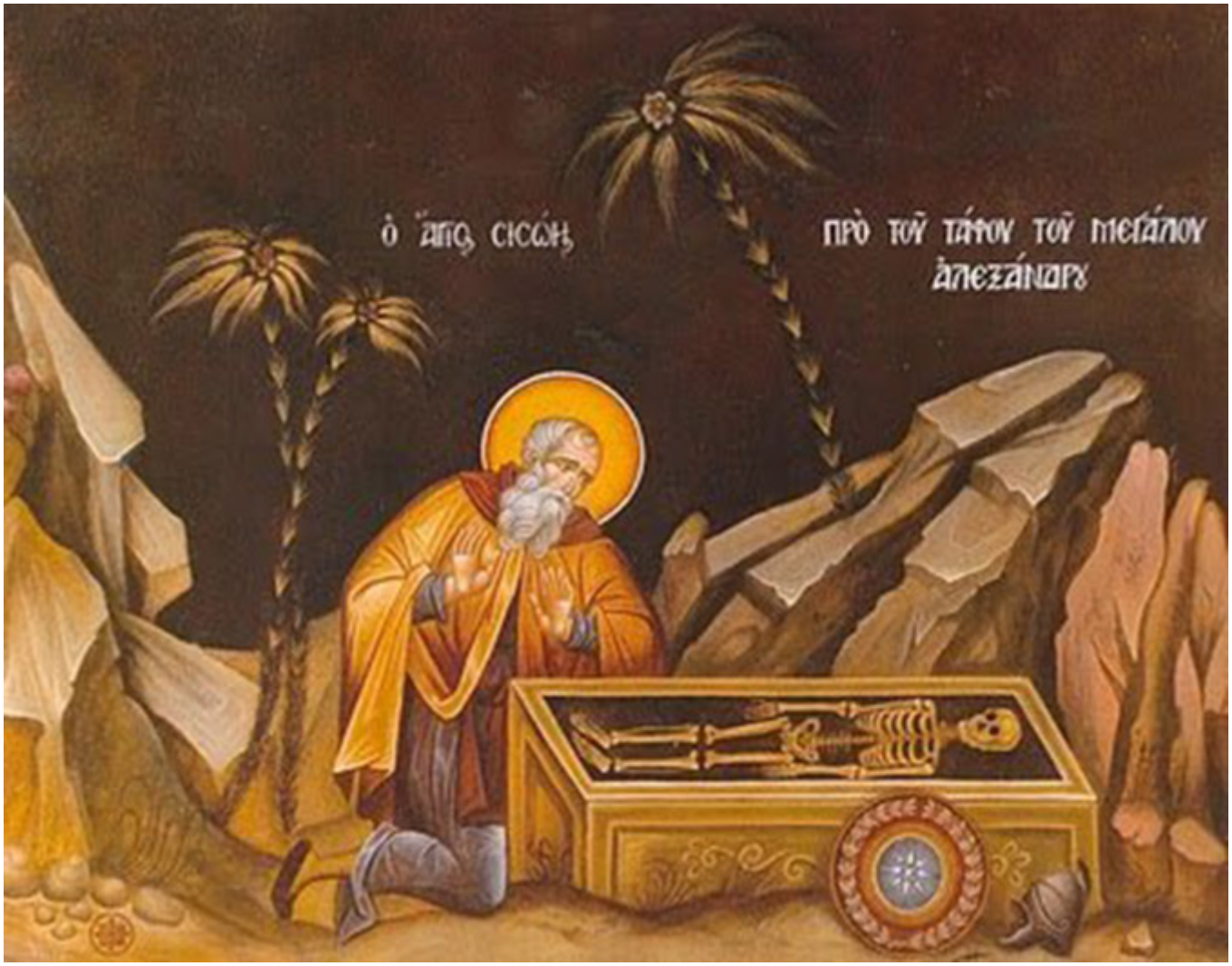

Ο Όσιος της Ορθόδοξης χριστιανικής εκκλησίας, ο ασκητής Σισώης, επί εκατοντάδες χρόνια απεικονίζεται σε αγιογραφίες πάνω από τον ανοιχτό τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο Όσιος Σισώης συνιστά ένα αίνιγμα για την κλασική αλλά και τη βυζαντινή αρχαιολογία. Οι ειδικοί επιστήμονες προσπαθούν να ερμηνεύσουν τον συμβολισμό των σχετικών αγιογραφιών, οι πρώτες εκ των οποίον χρονολογούνται ήδη από τον 14ο μ.Χ. αιώνα. Και, επίσης, να απαντήσουν πειστικά στο ερώτημα: Είχε στ’ αλήθεια δει ο Όσιος Σισώης τον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου;

Την ύπαρξη του Οσίου Σισώη επεσήμανε ο κ. Σωτήρης Αθανασέλης, καθηγητής Τοξικολογίας στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συγκεκριμένα, ο κ.

Αθανασέλης σε εκτενή επιστολή του με τίτλο «Ο Τάφος του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη Χριστιανική Αγιογραφία» γράφει: «Επί πολλά χρόνια επισκέπτης στο Ζαγόρι της Ηπείρου είχα την τύχη να επισκευτώ αρκετές φορές την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στο χωριό Κουκούλι. Από την πρώτη επίσκεψή μου στην καταπληκτικά αγιογραφημένη αυτή εκκλησία, μού τράβηξε την προσοχή μια τοιχογραφία-αγιογραφία του Οσίου Σισώη ο οποίος βρίσκεται μπροστά στον ανοικτό τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (!) και αναφωνεί: ‘
‘Ορών σε τάφε δειλιώ σου την θέαν και καρδιοστάλακτον δάκρυον χέω, χρέος το κοινόφλητον εις νουν λαμβάνων, πως ουν μέλλω, διελθείν περας τοιούτον. Αι, αι θάνατε τις δύναται φυγείν σε;’, ή, σε ελεύθερη απόδοση ‘Βλέποντάς σε τάφε δειλιάζω και τρομάζω στη θέα σου και χύνω δάκρυα από την καρδιά, φέρνοντας στο νού μου το χρέος που οφείλουν όλοι οι άνθρωποι να εξοφλήσουν (δηλαδή το θάνατο), έτσι και εγώ θα υποστώ ένα τέτοιο τέλος. Αχ, αχ θάνατε, ποιος είναι εκείνος που μπορεί να σε αποφύγει;’

Η σκηνή αυτή, όπως απεικονίζεται στην ανωτέρω τοιχογραφία, πέραν του εντυπωσιασμού που μου προκάλεσε, μού δημιούργησε και εύλογα ερωτήματα τα οποία προσπάθησα να διερευνήσω με σχετική -ομολογώ- επιτυχία αφού το όλο θέμα είναι εκτός του γνωστικού μου αντικειμένου.

Οι μαθητές του Οσίου Σισώη, οι οποίοι θεωρούνται ως οι πρώτοι που απεικόνησαν τη σχετική σκηνή, την περιγράφουν ως εξής: ‘Σισώης ο Μέγας εν Ασκηταίς έμπροσθεν του τάφου του βασιλέως των Ελλήνων Αλεξάνδρου, του πάλαι λάμψαντος εν δόξει φρίττει και το άστατον του καιρού και της δόξης της προσκαίρου λυπηθείς, ιδού κλαίει’.

Όσιος Σισώης – Αγ. Νικόλαος Θεολογίνας

Ο Όσιος Σισώης γεννήθηκε το 367 και πέθανε το 429 μ.Χ. Μόνασε στην έρημο της Θηβαΐδας στην Άνω Αίγυπτο. Η μνήμη του εορτάζεται στις 6 Ιουλίου και ανήκει στην πρώτη γενιά μεγάλων ασκητών που ακολούθησε τον Μέγα Αντώνιο. Στα ασκητικά και τα αγιολογικά κείμενα χαρακτηρίζεται ως ‘Όσιος (=άγιος, μοναχός) Σισώης’ ή ‘Αββάς (=πατέρας) Σισώης’.

Το μοναστήρι του Αββά Σισώη, στην κοιλάδα της Νιτρίας στην περιοχή Wadi el Natroun της Αιγύπτου είναι ένα από τα αρχαία μοναστήρια της Σκήτης, της κοιτίδας του χριστιανικού μοναχισμού, τα οποία λειτουργούν από τον 4ο αιώνα μ.Χ. Το μοναστήρι περιέχει το σκήνωμα του Οσίου Σισώη το οποίο λέγεται ότι είναι τέλεια διατηρημένο σε ένα κόκκινο πανί.

Όσιος Σισώης – Κινητή εκόνα 16ου αι. Μουσείο Ερμιταζ

Οι μοναχοί ισχυρίζονται ότι δεν είναι ασυνήθιστο για τον Άγιο Σισώη να κάνει θαύματα για τους αληθινά πιστούς και θεωρείται, εξάλλου, ως ένας από τους πιο σημαντικούς οσίους των Κοπτών Χριστιανών της Αιγύπτου. Οι πρώτες απεικονίσεις του, τον 16ο αιώνα, τον παριστούν ως σεβάσμιο γέροντα. Ο Όσιος Σισώης, απεικονίζεται πάντα, σε όλες τις αγιογραφίες, δίπλα στον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αναλογιζόμενος τη ματαιότητα της ζωής και το αναπόφευκτο του θανάτου. Γιατί όμως του Μεγάλου Αλεξάνδρου και όχι κάποιου άλλου;

Όσιος Σισώης – Κουκούλι Ζαγορίου

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρόμοιες αγιογραφίες με αυτή του Κουκουλίου έχουν καταγραφεί, στη Μονή Μεγίστης Λαύρας και στη Μονή Ξηροποτάμου στο Άγιον Όρος, στη Μονή Βαρλαάμ στα Μετέωρα (1566) και στη Μονή Μεγίστης στο Καστελόριζο. Ακόμη απεικονίζεται σε Εκκλησίες της Καστοριάς όπως στο παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στη Μονή της Παναγίας της Μαυριώτισσας (1552), στον Αγ. Νικόλαο Θεολογίνας (1662) και στην εκκλησία του Ιωάννου του Προδρόμου στη συνοικία Αποζάρι (1727). Ανάλογη απεικόνιση υπάρχει και στη Μονή των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στις Μηλιές του Πηλίου(1774). Σε όλες αυτές θα πρέπει να προστεθεί και η σχετικά μεταγενέστερη απεικόνιση στην

Κοίμηση της Θεοτόκου στο Κουκούλι Ζαγορίου (1788).

Όσιος Σισώης – Μονή Βαρλαάμ

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η αγιογραφία στον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο στη Μονή της Παναγίας της Μαυριώτισσας στην οποία ο Όσιος Σισώης απεικονίζεται εμπρός από έναν ανοικτό τάφο όπου μαζί με το σκελετό του Μεγάλου Αλεξάνδρου απεικονίζονται και άλλοι δύο σκελετοί. Κατά μία εκδοχή αυτό είναι ένα δηλωτικό στοιχείο της μεταθανάτιας ισότητας βασιλέων και μη. Μήπως όμως η απεικόνιση αυτή υποδηλώνει ταφή του Μ. Αλέξανδρου σε πολυάνδριο;

Όσιος Σισώης – Μονή Παναχράντου Μέγαρα (Σύγχρονη)

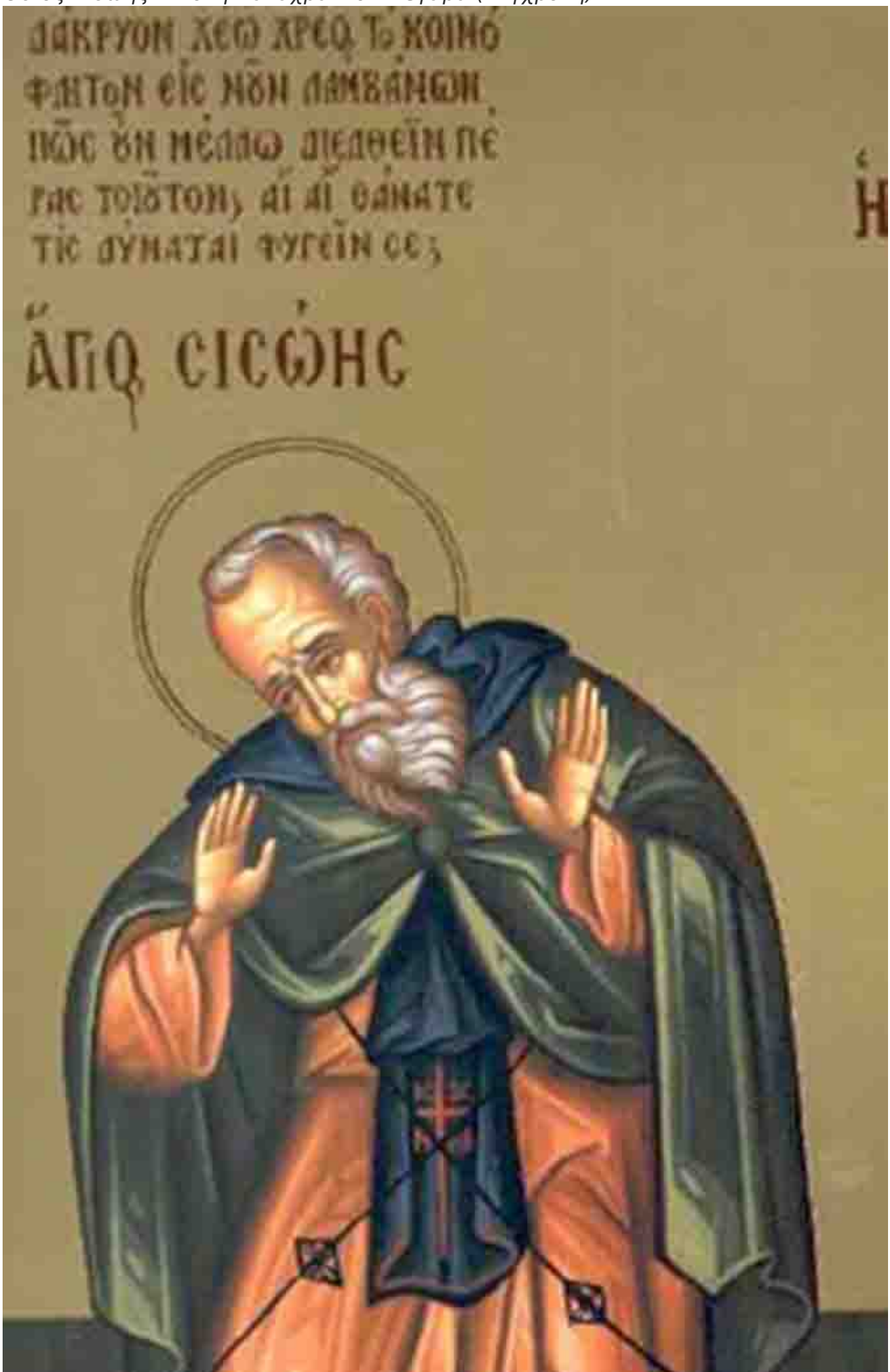

Στην αγιογραφία του Κουκουλίου το διαφορετικό (και μοναδικό σε σχέση με τις υπόλοιπες αγιογραφίες) είναι ότι στο κεφάλι του σκελετού του Μεγάλου Αλεξάνδρου διακρίνεται χρυσή κορώνα. Δεν γνωρίζω αν ανάλογες απεικονίσεις υπάρχουν και σε άλλες εκκλησίες ανά την Ελλάδα πλην των προαναφερθεισών. Μια σχετική πληροφόρηση από περισσότερο ειδικούς στο θέμα θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη και κατατοπιστική.

Όσιος Σισώης – Πρόδρομος Απιζάρι

Ο Δωρόθεος, ο Επίσκοπος Τύρου (255-362 μ.Χ.) όταν επανήλθε από την εξορία κατά την οποία είχε εργασθεί ως σκλάβος στα ορυχεία της όασης της Σίουα στην Αίγυπτο, ανέφερε ότι οι κάτοικοί της ήταν ειδωλολάτρες και λάτρευαν τον Αιγύπτιο Θεό Άμμωνα, αλλά και τον Μέγα Αλέξανδρο ο οποίος ήταν θαμμένος εκεί. Γνωρίζοντας τις εκτενείς συζητήσεις που έχουν γίνει και γίνονται για τον εντοπισμό του ακριβούς σημείου που βρίσκεται ο τάφος του Μεγάλου Αλεξάνδρου αναλογίστηκα -με την αφέλεια του αδαούς- για ποιο λόγο ο Όσιος Σισώης απεικονίζεται πάντα μπροστά σε αυτόν τον τάφο; Μήπως πράγματι ο Όσιος

Σισώης είχε βρεί τον τάφο του Μ. Αλεξάνδρου κάπου εκεί που μόναζε; Μήπως αυτό που η σχετική αγιογραφία δείχνει είναι η απεικόνιση ενός πραγματικού γεγονότος; Μήπως αν αναζητηθούν και εντοπιστούν οι ακριβείς διαδρομές του Οσίου Σισώη εντοπιστεί και ο θρυλικός πλέον τάφος του Μ. Αλεξάνδρου; Αυτά είναι σίγουρα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ερωτήματα που, άλλοι, πιο ειδικοί από εμένα θα μπορούσαν ή θα μπορέσουν να απαντήσουν».

Όσιος Σισώης – Ρώσικη τεχνοτροπία

Το ζήτημα που θέτει η περίπτωση του Οσίου Σισώη είναι εάν η απεικόνισή του θα πρέπει να ληφθεί ως «κυριολεξία» ή να μελετηθεί για το συμβολικό της νόημα. Στην πρώτη εκδοχή η ανάλυση γίνεται στο δρόμο που ακολουθεί και ο κ. Αθανασέλης, οπότε διερευνώνται τα ιστορικά δεδομένα σχετικά με μια επίσκεψη του Σισώη στον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Στη δεύτερη όμως, οι αρχαιολόγοι δίνουν βάρος στο πώς η αγιογραφία αντανακλά «το φόβο του θανάτου ολόκληρου του βυζαντινού κόσμου που έχει δει μια αυτοκρατορία να καταρρέει και φιλοσοφεί πάνω στη ματαιότητα των εγκοσμίων», όπως μπορεί κάποιος να διαβάσει σε σχετικό άρθρο του archaiologia.gr.

Όσιος Σισώης – Θεολόγος Μαυριώτισσας

Επίσης, το ότι στις απεικονίσεις του Οσίου Σισώη εμφανίζεται ο τάφος του

Μεγάλου Αλεξάνδρου, φαίνεται πως αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη, πιθανότατα του Γεωργίου Φράγκου, ο οποίος το 1556 αγιογράφησε τη Μονή Βαρλαάμ, στα Μετέωρα. Ενώ λοιπόν έως τότε ο Όσιος παρουσιαζόταν πάνω από ανοιχτό τάφο αγνώστου, «δια χειρός Φράγκου» βρέθηκε πάνω από τη σαρκοφάγο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ακριβώς για να τονίσει ακόμη περισσότερο την ματαιότητα των εγκοσμίων.